

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351

Климосюк Андрій Сергійович

кандидат юридичних наук

Klymosyuk Andriy

PhD in Law

ORCID: 0000-0001-5017-3231

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
INFORMATION AND COMMUNICATION MECHANISM FOR THE
IMPLEMENTATION OF THE STATE SANCTIONS POLICY OF
UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена аналізу інформаційно-комунікативного механізму реалізації державної санкційної політики України, адже якісне інформування, взаємодія між різними уповноваженими суб'єктами та комунікація з громадськістю є запорукою ефективності такої політики та важливим інструментом легітимації санкційних процесів. Цей механізм відіграє важливу роль не лише для ефективної реалізації санкційних обмежень, а й для формування правильного розуміння та сприйняття санкцій як необхідного елемента забезпечення національної безпеки, як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Під таким механізмом пропонується розуміти систему засобів, інструментів та процесів, які використовуються для збору, обробки, передачі, використання та поширення інформації, а також встановлення зворотнього зв'язку та комунікацій у процесі реалізації державної санкційної політики.

Зроблено висновок щодо необхідності удосконалення інформаційної складової механізму, зокрема шляхом якнайшвидшого запуску Державного реєстру санкцій та використання системного підходу до інформування щодо наслідків реалізації державної санкційної політики. Таке удосконалення слід будувати на найкращих світових практиках, зокрема Європейського Союзу.

Обґрунтовано важливість належної комунікації між усіма органами, уповноваженими на реалізацію санкційної політики та іншими дотичними суб'єктами. Наведено приклади ефективної комунікації, зокрема під час отримання інформації Міністерством юстиції в процесі розшуку та встановлення приналежності активів підсанкційній особі задля подальшого застосування санкції у виді їх стягнення в дохід держави.

Доведено, що комунікація та глибоке залучення до реалізації державної санкційної політики організацій громадянського суспільства, які можуть надавати якісну аналітичну, інформаційну та адвокаційну підтримку сприятиме ефективності публічного управління санкційними процесами.

Ключові слова: *санкції, державна санкційна політика, механізми реалізації санкційної політики, інформаційно-комунікативний механізм.*

Summary. *The article analyzes the information and communication mechanism for implementing the state sanctions policy of Ukraine, since high-quality information, interaction between various authorized entities and communication with the public are the key to the effectiveness of such a policy and an important tool for legitimizing sanctions processes. This mechanism plays an important role not only in the effective implementation of sanctions restrictions, but also in the formation of a correct understanding and perception of sanctions as a necessary element of national security, both domestically and internationally.*

It is argued that such a mechanism is a system of means, tools and processes used to collect, process, transmit, use and disseminate information, as well as to establish feedback and communications in the process of implementing the State sanctions policy.

The author concludes that it is necessary to improve the information component of the mechanism, in particular, by launching the State Register of Sanctions as soon as possible and using a systematic approach to informing about the consequences of the implementation of the State sanctions policy. This improvement should be based on the best international practices, in particular those of the European Union.

The importance of proper communication between all bodies authorized to implement the sanctions policy and other relevant actors is substantiated. The article provides examples of effective communication, in particular, when the Ministry of Justice receives information in the process of tracing and establishing the ownership of assets of a sanctioned person for further application of the sanction in the form of their recovery into the state's revenue.

Communication and deep involvement of civil society organizations that can provide high-quality analytical, informational and advocacy support in the implementation of the state sanctions policy will also contribute to the effectiveness of public administration of sanctions processes.

Key words: *sanctions, state sanctions policy, subjects of sanctions implementation.*

Постановка проблеми. Роль санкційних обмежень як ефективного заходу впливу на порушників міжнародного права з кожним роком зростає. Новий етап розвитку інституту санкцій пов'язаний зі спробами цивілізованих країн зупинити росію, яка розв'язала найбільшу війну на європейському континенті у XXI столітті, напавши на Україну.

Наразі на РФ накладено більше санкцій ніж на будь-яку іншу країну [1]. Логічним є те, що й Україна як жертва агресії теж активно застосовує санкційні механізми, реагуючи на загрози національній безпеці. Однак, незважаючи на значний розвиток публічного управління санкційними процесами, досі відсутнє системне бачення механізмів реалізації державної санкційної політики, зокрема й інформаційно-комунікаційного, який відіграє важливу роль в цифрову епоху та час глобальних комунікацій. Його ґрунтовне дослідження має важливе практичне значення, адже дозволить виявити недоліки та напрацювати шляхи їх усунення, що підвищить ефективність реалізації санкційної політики та наблизить перемогу України над ворогом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема санкцій ґрунтовно досліджувалась вченими-правниками, зокрема Р. Абдуллаєвим [2], Ю. Блажевичем [3], Ю. Малишевою [4]. Питання механізмів реалізації державної політики стало предметом досліджень таких науковців, як В. Бакуменка [5], О. Федорчак [6], Л. Приходченко [7] та інших. Водночас, питання механізмів реалізації державної санкційної політики на сьогодні є малодослідженим, що свідчить про необхідність наукових пошуків у цій царині.

Метою статті є дослідити інформаційно-комунікативний механізм реалізації державної санкційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками дослідники у сфері публічного управління активно вивчають питання його механізмів, водночас досі не вироблено загальноприйнятого підходу. О. Федорчак, провівши узагальнення понад 20 наукових визначень поняття "механізми державного управління", пропонує розуміти під ним систему, призначену для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі,

інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [6].

Загалом, конкретні складові механізму реалізації державної політики можуть залежати від особливостей сфери державного управління. Разом з тим, важливою складовою будь-якого механізму державного управління є інформаційна, що має наскрізну дію, адже ми живемо в цифрову епоху та час глобальних комунікацій. Як слушно зазначає Л. Приходченко, формування, зберігання, передача, аналіз, використання інформації є головним продуктом управління, обмін інформацією "вбудований" у всі види управлінської діяльності [7, с. 110]. Також, не менш важливим фактором, який впливає на ефективність державного управління санкційними процесами є якісна комунікація.

Виходячи з цього, пропонуємо говорити саме про комплексний інформаційно-комунікативний механізм реалізації державної санкційної політики України, який є певною системою засобів, інструментів та процесів, які використовуються для збору, обробки, передачі, використання та поширення інформації, а також встановлення зворотнього зв'язку та комунікацій у процесі реалізації такої політики. Суть інформаційної складової такого механізму полягає не лише у забезпеченні інформаційних потреб та здійсненні належної інформаційно-аналітичної діяльності, важливим також є формування позитивної думки суспільства щодо реалізації державної санкційної політики. Комунікативна складова полягає в налагодженні належного рівня взаємодії у санкційній діяльності органів публічної влади, встановленні зворотного зв'язку, активному залученні організацій громадянського суспільства до реалізації такої політики. Слід також зазначити, що інформаційно-комунікативний механізм відіграє важливу роль не лише для ефективного реалізації санкцій, а й для формування правильного розуміння та сприйняття санкцій як необхідного

елемента забезпечення національної безпеки, як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Оскільки санкції полягають у певних правообмеженнях, які застосовуються до підсанкційного суб'єкта, а також створюють для суб'єктів реалізації санкційної політики права та обов'язки, важливим є інформаційне забезпечення процесу застосування санкцій та внесення конкретних осіб до санкційних списків. Перш за все, уповноважені органи і самі підсанкційні особи повинні мати змогу з офіційних джерел дізнатись про факт ухвалення публічною владою рішення про накладення санкцій.

Персональні санкції застосовуються указом Президента про введення в дію рішення РНБО, яке додається до такого указу. Ці укази та рішення публікуються на офіційних сайтах інтернет-представництва Президента України та РНБО. Недоліком такого підходу є те, що ознайомитися з конкретними санкційними списками можливо лише шляхом звернення до конкретних додатків до рішення РНБО. Наразі єдиної інформаційної бази, яка б містила перелік усіх підсанкційних осіб з можливістю зручної навігації немає.

Це створює значні труднощі для суб'єктів реалізації санкційної політики. Так, Незалежна асоціація банків України зверталась з листом до Національного банку України з метою сприяти у вирішенні деяких проблем щодо дотримання санкційного законодавства. Зокрема, вказувалось на те, що переліки санкційних осіб з'являються безпосередньо у день опублікування/підписання відповідного Указу, а додатки надаються у форматах, що не надають можливості оперативно привести їх до структурованого вигляду та автоматично завантажувати до автоматизованої системи банку [8]. На практиці, уповноважені органи не можуть скопіювати інформацію з таких списків, її доводиться передруковувати вручну, що займає багато часу, а виконувати санкції банки зобов'язані відразу після опублікування відповідного Указу. Потенційно, за

цей час підсанкційні особи можуть порушити накладені заборони та вивести грошові кошти з рахунків, які мають бути заблоковані. Це не лише нівелює ефективність санкцій, а й створює загрози національній безпеці.

29.07.2023 набрали чинності зміни до Закону України "Про санкції", які передбачають створення Державного реєстру санкцій. Його завданням є надання публічного доступу до актуальної та достовірної інформації про всіх суб'єктів, щодо яких застосовано персональні санкції відповідно до Закону. Відповідно до ст. 5-3 Закону реєстр - це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про всіх суб'єктів, щодо яких застосовано санкції. Держателем реєстру, який забезпечує його ведення є апарат Ради національної безпеки і оборони України [9].

Державний реєстр санкцій має бути створений не пізніше шести місяців з дня набрання чинності вищевказаних змін. Однак, станом на кінець січня 2024 року, цього зроблено не було. Відсутність такого реєстру негативно впливає на стан інформування щодо застосування санкцій як уповноважених суб'єктів, так і усього суспільства.

Стосовно інформування щодо результатів імплементації санкцій, то вказаний процес не є систематизованим, а здійснюється окремими уповноваженими суб'єктами на власний розсуд. Органи інформують про свою санкційну діяльність здебільшого через опублікування даних на офіційних сайтах, однак деякі суб'єкти намагаються використовувати й альтернативні методи інформування. Наприклад, представники Мін'юсту публікують інформацію стосовно перебігу судових процесів щодо застосування санкції стягнення активів у дохід держави у соціальних мережах, що дозволяє охопити більшу аудиторію, ніж за допомогою сайту. Фонд державного майна України створив та адмініструє інформаційний портал з інформацією про активи, які були стягнуті за допомогою санкцій та перейшли в управління цього органу [10].

Таким чином, необхідно удосконалити інформаційну складову механізму. Україні доцільно застосувати досвід ЄС та систематизовано підходити до інформування стосовно наслідків реалізації державної санкційної політики, зокрема публічно відображати інформацію щодо моніторингу ефективності імплементації санкцій, надавати офіційні роз'яснення, щоб уповноважені суб'єкти не порушувати санкційні обмеження тощо.

Оскільки на реалізацію санкцій в Україні уповноважені понад 20 суб'єктів [11] належна комунікація між ними може впливати на ефективність публічного управління санкційними процесами. Досить успішну практику такої комунікації провадить Міністерство юстиції України в процесі розшуку та встановлення приналежності активів підсанкційній особі задля подальшого застосування санкції у виді їх стягнення в дохід держави. У такій діяльності необхідно співпрацювати з іншими органами, зокрема органами правопорядку, тому Мін'юст ухвалив низку спільних наказів, які визначають порядок отримання інформації. Такі акти стосуються комунікації з Офісом Генерального прокурора, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, а також з Національним агентством з питань запобігання корупції та Агентством з розшуку та менеджменту активів. У них встановлений чіткий порядок надання інформації на запит Мін'юсту.

Прикладом комунікацій регулятора та суб'єктів, уповноважених на застосування санкційних обмежень можуть бути роз'яснення, які надає НБУ банкам та небанківським установам [8; 12]. У них надаються рекомендації стосовно найбільш проблемних питань виконання санкцій на практиці.

Як зазначають науковці, провідну роль в реалізації державної політики відіграють органи виконавчої влади на всіх рівнях (від центральних до місцевих), другорядну - неурядові організації, які

безпосередньо зацікавлені в реалізації певної політики й беруть у ній безпосередню участь [13, с. 32]. В останні роки, спостерігається збільшення ролі громадськості у публічній політиці України, зокрема й санкційній. Українські організації громадянського суспільства активно залучені до реалізації державної санкційної політики та надають аналітичну, комунікаційну та адвокаційну підтримку уповноваженим органам державної влади [14, с. 32].

Прикладом такої ефективної комунікації є діяльність деяких громадських організацій, які до повномасштабного вторгнення концентрувались на тематиці удосконалення державних політик та боротьби з корупцією.

Зокрема, Аналітичний центр "Інститут законодавчих ідей" у партнерстві з Міністерством юстиції, ВАКС та НАЗК долучився до напрацювання юридичного механізму, який би посилив санкційний тиск на пособників агресії. Організація була долучена до розроблення законодавчих змін, які доповнювали перелік санкцій новим видом - стягнення активів в дохід держави [15]. Також аналітичний центр адмініструє інформаційний ресурс - "Конфіскаційний трекер" [16], який містить інформацію про стан конфіскації російських активів у світі. Інститут законодавчих ідей активно комунікує з Фондом державного майна щодо удосконалення процесів управління стягнутими активами.

Інформаційну та аналітичну підтримку уповноважених органів в процесі імплементації санкцій і стягнення російських активів надає здійснює Трансперенсі Інтернешнл Україна [17]. Організація забезпечила функціонування інформаційного ресурсу з актуальними даними про конфіскацію (про)російських активів в Україні, зокрема й завдяки санкціям [18]. Цей ресурс у зручній і доступній формі відображає результати реалізації державної санкційної політики.

До комунікації з уповноваженими органами залучені також інші відомі організації громадянського суспільства, зокрема, "Центр протидії корупції" та "Всеукраїнське об'єднання "Автомайдан", які працюють з Міністерством юстиції України у сфері пошуку активів підсанкційних осіб [19], а також Аналітичний центр "StateWatch", який забезпечує Інформаційне сприяння та веде реєстр активів російських олігархів на території України [20].

Вважаємо, що покращення такої комунікації та встановлення партнерських зв'язків між суб'єктами реалізації санкційної політики та громадськістю є важливою умовою ефективності публічного управління санкційними процесами та відповідає найкращим світовим практикам інклюзивної державної політики.

Висновки. У статті проведено аналіз інформаційно-комунікативного механізму реалізації державної санкційної політики в Україні. Визначено, що цей механізм є комплексним та становить собою систему засобів, інструментів та процесів, які використовуються для збору, обробки, передачі, використання та поширення інформації, а також встановлення зворотнього зв'язку і якісної комунікації у процесі реалізації державної санкційної політики.

Для належного інформаційного забезпечення процесу застосування санкцій та внесення конкретних осіб до санкційних списків важливе значення має запуск Державного реєстру санкцій. Функціонування такого реєстру усуне низку проблем, з якими стикаються уповноважені органи та мінімізує ризики порушення санкційних обмежень. Загалом, слід удосконалити інформаційну складову механізму, застосувавши найкращий світовий досвід, а також систематизовано підходити до інформування щодо наслідків реалізації державної санкційної політики. Це ж стосується і комунікаційної складової. Зокрема, важливим є глибоке залучення до реалізації державної санкційної політики організацій громадянського

суспільства, які можуть надавати якісну аналітичну, інформаційну та адвокаційну підтримку.

Література

1. Zandt F. The World's Most-Sanctioned Countries. *Statista*. 2024. URL: <https://www.statista.com/chart/27015/number-of-currently-active-sanctions-by-target-country/> (дата звернення: 26.01.2024).
2. Абдуллаєв Р. А. Правове регулювання санкцій у праві Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 198 с.
3. Блажевич Ю. Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 ; Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2006. 21 с.
4. Малишева Ю. В. Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 22 с.
5. Бакуменко В. Системно-ситуаційне зображення процесів управління в соціальних системах. *Вісник УАДУ*. 1999. № 3. С. 312–318.
6. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне врядування : зб. наук. пр.* Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. № 1.
7. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 105-112.
8. Лист Національного банку України від 13.05.2023. *Національний банк України*. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/L_13052023_33502.pdf?v=4&fbcl

id=IwAR1HH_44kBGY--uRQP1RC8UkOzIz2jDhpk90zNt1GnYBu4lvjS-QvoSIVzY (дата звернення: 27.01.2024).

9. Про санкції : Закон України від 14.08.2015 р. № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40. Ст. 2018.
10. Санкційні активи Фонду. Sanction List. *Фонд державного майна України : вебсайт*. URL: <https://sanlist.spfu.gov.ua/> (дата звернення: 27.01.2024).
11. Климосюк А. Суб'єкти реалізації державної політики України. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. № 11. С. 60-65.
12. Лист Національного банку України від 01.11.2022. *Національний банк України*. 2022. URL: https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_b6cc808f78d7135388179e061b8c88c7.pdf?fbclid=IwAR1woqrChOJbtZHgN8awYeXG1Zu3fENBf4FUIH1JuK0srsoi4mXSeguFNAI (дата звернення: 27.01.2024).
13. Ковбасюк Ю., Ващенко К., Сурмін Ю. Державна політика : підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2014. 448 с.
14. Климосюк А. Роль громадськості у реалізації державної санкційної політики. *Modern problems of science, education and society: Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Kyiv, 2024. P. 1803-1807. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-8-10-01-2024-kiyiv-ukrayina-arhiv/> (дата звернення: 28.01.2024).
15. Аналіз української моделі застосування санкції у вигляді конфіскації активів за законопроектом №7194 з урахуванням пропозицій Президента: переваги та ризики. *Інститут законодавчих ідей*. 2022. URL: <https://izi.institute/veto-prezydenta-na-zakon-pro-sankcziyi-analiz-izi/> (дата звернення: 29.01.2024).

16. Конфіскаційний трекер. *Інститут законодавчих ідей*. URL: <https://confiscation.com.ua/> (дата звернення: 29.01.2024).
17. Конфіскація російських активів. *Transparency International Ukraine : вебсайт*. URL: https://ti-ukraine.org/ti_tag/konfiskatsiya-rosiyskyh-aktiviv/ (дата звернення: 29.01.2024).
18. Платформа про конфіскацію російських активів. *Transparency International Ukraine : вебсайт*. URL: https://russian_assets.pravda.com.ua/ (дата звернення: 29.01.2024).
19. Не тільки Київстар та Альфа-Банк: ЦПК та Автомайдан звернулися до Мін'юсту щодо конфіскації 16 підприємств та іншої власності Фрідмана в Україні. *Центр Протидії Корупції : вебсайт*. URL: <https://antac.org.ua/news/ne-tilky-kyivstar-ta-alfa-bank-tspk-ta-avtomaydan-zvernulyisia-do-min-iustu-shchodo-konfiskatsii-16-pidpriemstv-ta-inshoi-vlasnosti-fridmana-v-ukraini/> (дата звернення: 29.01.2024).
20. Реєстр олігархів. *Trap Aggressor*. URL: <https://trap.org.ua/oligarchs/> (дата звернення: 29.01.2024).

References

1. Zandt F. The Worlds Most-Sanctioned Countries. Statista. 2024. URL: <https://www.statista.com/chart/27015/number-of-currently-active-sanctions-by-target-country/> (date of access: 26.01.2024).
2. Abdullaiev R. A. Pravove rehuliuвання sanktsii u pravi Yevropeiskoho Soiuzu: dys. ... kand. yuryd. nauk. Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». Odesa, 2022. 198 s.
3. Blazhevych Yu. Vidpovidalnist derzhav za mizhnarodno-protypravni diiannia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.11; Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv, 2006. 21 s.

4. Malysheva Yu. V. Tsilespryamovani sanktsii ta yikh zastosuvannia Radoiu Bezpeky OON: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.11; NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho. Kyiv, 2016. 22 c.
5. Bakumenko V. Systemno-sytuatsiine zobrazhennia protsesiv upravlinnia v sotsialnykh systemakh. Visnyk UADU. 1999. № 3. S. 312–318.
6. Fedorchak O. V. Klasyfikatsiia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia. Demokratychne vriaduvannia: zb. nauk. pr. Lviv: LRIDU NADU, 2008. № 1.
7. Prykhodchenko L. Struktura mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia: vzaiemozviazok komponentiv ta faktory vplyvu na efektyvnist. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. 2009. Vyp. 2. S. 105-112.
8. Lyst Natsionalnoho banku Ukrainy vid 13.05.2023. Natsionalnyi bank Ukrainy. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/L_13052023_33502.pdf?v=4&fbclid=IwAR1HH_44kBGY--uRQPIRC8UkOzIz2jDhpk90zNt1GnYBu4lvjS-QvoSIVzY (date of access: 27.01.2024).
9. Pro sanktsii: Zakon Ukrainy vid 14.08.2015 r. № 1644-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2014. № 40. St. 2018.
10. Sanktsiini aktyvy Fondu. Sanction List. Fond derzhavnoho maina Ukrainy: vebсайт. URL: <https://sanlist.spfu.gov.ua/> (date of access: 27.01.2024).
11. Klymosiuk A. Subiekty realizatsii derzhavnoi polityky Ukrainy. Publichne administruvannia ta natsionalna bezpeka. 2023. № 11. S. 60-65.
12. Lyst Natsionalnoho banku Ukrainy vid 01.11.2022. Natsionalnyi bank Ukrainy. 2022. URL: https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_b6cc808f78d7135388179e061b8c88c7.pdf?fbclid=IwAR1woqrChOJbtZHGn8awYeXG1Zu3fENBf4FUIH1JuK0srsoi4mXSeguFNAI (date of access: 27.01.2024).

13. Kovbasiuk Yu., Vashchenko K., Surmin Yu. Derzhavna polityka: pidruchnyk. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv, 2014. 448 s.
14. Klymosiuk A. Rol hromadskosti u realizatsii derzhavnoi sanktsiinoi polityky. Modern problems of science, education and society: Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Kyiv, 2024. P. 1803-1807. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-8-10-01-2024-kiyiv-ukrayina-arhiv/> (date of access: 28.01.2024).
15. Analiz ukraïnskoï modeli zastosuvannia sanktsii u vyhliadi konfiskatsii aktyviv za zakonoproiektom №7194 z urakhuvanniam propozytsii Prezydenta: perevahy ta ryzyky. Instytut zakonodavchykh idei. 2022. URL: <https://izi.institute/veto-prezydenta-na-zakon-pro-sankcziyi-analiz-izi/> (date of access: 29.01.2024).
16. Konfiskatsiinyi treker. Instytut zakonodavchykh idei. URL: <https://confiscation.com.ua/> (date of access: 29.01.2024).
17. Konfiskatsiia rosiiskyykh aktyviv. Transparency International Ukraine: vebsait. URL: https://ti-ukraine.org/ti_tag/konfiskatsiya-rosiiskyykh-aktyviv/ (date of access: 29.01.2024).
18. Platforma pro konfiskatsiiu rosiiskyykh aktyviv. Transparency International Ukraine: vebsait. URL: https://russian_assets.pravda.com.ua/ (date of access: 29.01.2024).
19. Ne tilky Kyivstar ta Alfa-Bank: TsPK ta Avtomaidan zvernulysia do Min'iustu shchodo konfiskatsii 16 pidpriemstv ta inshoi vlasnosti Fridmana v Ukraini. Tsentr Protydii Koruptsii: vebsait. URL: <https://antac.org.ua/news/ne-tilky-kyivstar-ta-alfa-bank-tspk-ta-avtomaydan-zvernulysia-do-min-iustu-shchodo-konfiskatsii-16-pidpriemstv-ta-inshoi-vlasnosti-fridmana-v-ukraini/> (date of access: 29.01.2024).

20. Reiestr oliharkhiv. Trap Aggressorg. URL: <https://trap.org.ua/oligarchs/>
(date of access: 29.01.2024).